

УДК 821.411.21

ОМАН МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жабашева Балнұр Қайратқызы

balnur.zhabashevao3@mail.ru

Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қаласы, Халықаралық қатынастар факультеті, Шығыстану кафедрасының 2 курс студенті.

Ғылыми жетекші - Ильясова З.С

Оман — Алдыңғы Азиядағы мемлекет, Араб түбегінің оңтүстік-шығысында орналасқан. Сауд Арабиясы, Біріккен Араб Әмірліктері және Йеменмен шектеседі. Оны Араб теңізі мен Оман шығанағының сулары жуады.

Оман - таңдануға болатын керемет ел болып саналады, шөлдер мен көркем оазистер, ежелгі порт ауылдары және сәнді ыңғайлы құмды жағажайлар. Оман Сұлтандығы - алуан түрлі табиғи ресурстары бар өте көркем ел - ежелгі таулар, жарқыраған сарқырамалар, ғажайып шөлдер және шағылдар, жасыл оазистер және құмды жағажайлар. Тек қана табиғатпен емес, өзінің рухани және материалдық мәдениетімен ерекшеленеді.

Омандықтардың дәстүрлі материалдық және рухани мәдениеті басқа араб елдерінің мәдениетінен айтарлықтай ерекшеленеді.

Халқы 5 млн, оның ішінде 0,6 млн шетелдіктер. Оман халқының 80%-ын арабтар құрайды. Олар екі топқа бөлінеді - араб-ариба («Таза қанды арабтар»), яғни Йеменнен қайтып келген тайпалардың ұрпақтары кіреді және муста-ариба («аралас арабтар»). Оман жағалауында араб халқы негізінен африкалық құлдармен және босатылған адамдармен араласты, нәтижесінде айтарлықтай негроидтық қоспа байқалады, және көптеген мулаттар бар. Оманның порт қалаларында үндістер, балучтар, парсылар өмір сүреді. Оманның оңтүстік аймағындағы Дофарда халықтың едәуір бөлігі өздерін «қара» деп санайды, олар негроидтық ерекшеліктерге ие және олардың диалектісі араб тіліне қарағанда эфиопиялық тілдерге жақын. Ресми тілі – араб тілі, ресми істерде ағылшын тілі жиі кездеседі.

Омандықтардың дәстүрлі материалдық және рухани мәдениеті, атап айтқанда оңтүстіктегі Дофар провинциясының халқының саны йемендіктерге жақын және ол сияқты айтарлықтай басқа араб елдерінің мәдениетінен ерекшеленеді. Шамасы, Оманның бай және жоғары дамыған мәдениеті Омандықтардың мейірімділігімен, өздерінің жақсы мінез-құлқымен, қонақжайлылығымен, шынайлығымен ерекшеленеді.

Ислам – Оман халқының өмір салтының маңызды құрамдастарының бірі болып саналады. Ел тұрғындарының діни нормаларына құрметпен қарап, достық пен сыпайылық таныту- жақсы қарым-қатынастың кілті болып табылады, және туристерге деген сыйластық

деп есептеледі. Оман халқының 75%-ға жуығы ибади мұсылмандары (ибадизм – исламның бір түрі). Оман тұрғындарының тағы 24%-ы өздерін сунниттік мұсылман санайды, ал 1%-ы шииттік мұсылмандар. Қасиетті кітабы-Құран.

Ұлттық киімдерінің ерекшеліктері

Омандықтардың көпшілігі дәстүрлі киім киеді. Омандық әйелдер өте түрлі-түсті әр аймаққа қарай өзгеретін костюмдер киеді. Киімнің негізгі құрамдас бөліктері: әйелдер киетін көйлек кіреді және шалбар (сирваль) және бас киім (лихаф) деп аталады. Омандықтардың киімінің көптеген стильдері бар.

Дофар аймағында көйлек (немесе тоб) Абу Даил деп аталады, бұл «құйрығы бар» дегенді білдіреді. Бұл көйлек алдыңғы жағынан қысқарақ және артқы жағында ұзынырақ және сәнді барқыт немесе мақтадан жасалған, алтын және күміс кестелермен, моншақтармен әшекейленген. Бұл көйлектің мойын сызығы шаршы тәріздес және әдетте жеңіл мақта матадан жасалған немесе жібектен жасалған ше'эла (негізгі көйлек) киіледі, інжу-маржан және кейде ұсақ алтынмен кестеліп жасалған. Зергерлік бұйымдарды көбінесе бұл көйлекпен бастың айналасына киеді, сондай-ақ, мойын, білезік, тобық, саусақтарына тағады. Дофари әйелдері сирек бирка (маска) киеді, бірақ Недждағы (шөл дала) егде жастағы әйелдер киеді. Бирка жиі алтын түспен немесе индиго түсімен боялады. Оманның ішкері аймағында тұратын әйелдер қарапайым киім киеді, бірақ түрлі-түсті көйлек киеді және тізеден төмен және жібек немесе алтын және күміс жіптермен кестеленген. Сирвал - өте кең және кең жібек матадан жасалған көйлек. Лихаф арқадан төмен түсіп тұрады және әдетте шифоннан жасалған.

Омандық ерлерге арналған ұлттық көйлек қарапайым, тобыққа дейін, дишдаша деп аталатын ұзын жеңді көйлек болып табылады. Ең жиі кездесетін түс ақ түсті, бірақ қара, көк, қоңыр және сирень түс де кездесуі мүмкін. Оның негізгі әшекейі мойынға тігілген жіп (фурах). Омандық ер адамдар әртүрлі бас киімдер киюі мүмкін: муззар - жүн немесе мақта матадан тоқылған шаршы тәріздес тақияға оранған бас киім. Оның астынан (кумар) атты кепкаға ұқсас бас киім киеді.

Оман әйелдері және хна

Хна лавсония ағашының жапырақтарынан жасалады. Жасыл Оман хнасы теріде қызыл түске айналады. Араб әйелдері қолдары мен аяқтарын хна өрнектермен безендіреді, олар үшін бұл еуропалық әйелдер үшін макияждан кем емес болып саналады. Хна үлгілері үйлену тойына, басқа да отбасылық іс-шараларға, көшеге шығуға байланысты қолданылады.

Жаңа елге саяхаттаған туристерді әрқашан жергілікті тұрғындардың тағамы, киім-кешектері және тілі қызықтырады. Бірақ көбінесе жергілікті музыка оларды таң қалдырады. Қай жерде жүрсеңіз де, тілдік кедергілерге қарамастан, әндердің эмоциялары сізді әрқашан тебірентеді. Омандағы музыкалық қойылымдар Африка әуенімен және омандықтардың құмарлығымен үйлесетін араб музыкасының таңғаларлық ырғақтарынан ләззат алудың тамаша мүмкіндігі болып табылады. Өйткені, Араб түбегінде орналасқандықтан, Оманға Үндістаннан, Португалиядан, Йеменнен, Ираннан, тіпті Танзанияға дейін әртүрлі мәдениеттер әсер етті! Музыка Оманда маңызды рөл атқарады және адамның тууы, үйленуі және қайтыс болуы сияқты барлық өмірлік оқиғалардың маңызды бөлігі болып табылады. Басқа араб елдерінен айырмашылығы барлық омандықтар жасына және жынысына қарамастан музыкаға қатысады. Ұлттық мереке күндерінде әр аймақ пен губернатор Оман мәдениетінің өзіндік мерекесін дайындайды. Елімізде дәстүрлі музыканың 130-дан астам түрі белгілі. Еліміздің әртүрлі аймақтарында белгілі музыкалық мәдениеттер бар. Дәстүрлі музыканың көпшілігі би мен поэзиямен сүйемелденеді, дегенмен стильдер әр аймақта

өзгереді. Оманның оңтүстігіндегі Дофар аймағында жауынгерлік билер мен тайпалық әндерді қамтитын әл-Бар'а деп аталатын дәстүр бар. Мұны ерлер де, әйелдер де жарты шеңберде жасайды. Ұзын жағалау сызығы бар негізінен шөлді ел ретінде Оманның музыкасын әдетте «теңіз» және «шөл» деп бөлуге болады. Көптеген әндерді жергілікті тұрғындардың күндізгі орындайтын әртүрлі тапсырмаларымен байланыстыруға болады. Теңіз музыкасының кейбір мысалдары: қайықтың зәкірін тартуға арналған «ат-баура», желкенді көтеруге арналған «назаг шераа», қайықты ескекпен жүзу үшін жара машума. Елдегі бедуиндер Оман тау жотасындағы жергілікті тұрғындар сияқты өздерінің музыкалық мәдениетіне ие. Оман музыкасындағы басқа ортақ тақырыптар - үйді сағыну және саяхат. Омандықтардың музыкасында қолданылатын көптеген аспаптары бар. Олардың бірнеше ішекті аспаптары бар. Тамбура, оны фанн ат-танбура немесе нубан деп те атайды, 6 ішекті аспап. «Хиют» деп аталатын жіптер мүйізбен ұрады. Бұл құрал өз әсерін Африкадан алады. Рабаба «барлық ішекті аспаптардың анасы» болып саналады. Оның бір, екі және төрт жолдық нұсқалары бар. Рабабит аш-шаур деп аталатын оманды нұсқасында бір жол бар. Скрипкадан айырмашылығы ол ойнаушының жамбасына қойылған аспаппен тігінен ойналады. Рабаба қазіргі уақытта сирек қолданылады, бірақ ол бір кездері Оман музыкасының ажырамас бөлігі болды. Тағы бір маңызды ішекті аспап – уд. Ол араб музыкасында жиі қолданылады. Оның қысқа ағаш мойыны бар. Әдетте бұл 5 немесе 6 жолдан тұрады. Оман музыкасында қолданылатын басқа аспаптар: дуфф (бубен), хулхал (топ білезік), кассаба (флейта) және сурнай (белочи тектес ағаш гобой). Оман билеріндегі қозғалыстар әрқашан музыкалық формамен, оның рөлі мен қоғамдағы қызметімен тығыз байланысты. Мысалы, діни жанрдағы қимылдар, малид, жағдайға толығымен сәйкес келеді - олар тегіс, айбынды, салтанатты. Ал ойын-сауық жанрларындағы қуаныш элементін ерекше көрсету үшін, мысалы, раббуба бишілері өте жеңіл және әуе қадамдарын жылдам барабан соғуларымен белгіленетін жылдам және көңілді ырғақпен ауыстырады. Керісінше, бишілер өмірдің қиындығын жеңгендей өте баяу қозғалады. Олар өздерінің терең мұңын осылай білдіреді.

Бір қызығы, омандық мәдени жанрлардағы бидің барлық түрлерінің қатысуы Сұлтанаттың белгілі бір аймағымен немесе ауданымен шектелмейді, осындай үрдісті еліміздің барлық аймақтарында байқауға болады. Омандағы барлық билерді келесі жанрларға бөлуге болады:

- Қылышпен (семсермен) билеу.
- Діни билер.
- Теңіз билері.
- Бедуиндер билейді.
- ерекше күндерге арналған билер (үйлену тойлары және т.б.)
- Дәстүрлі емдік билер.
- Көңілді билер.

Қорытындылай келе Оман мәдениеті біз үшін өте бір қызықты тақырыптардың бірі болып саналады. Байырғы заманнан қазіргі заманға дейінгі әдеп-ғұрыптары, мәдени ерекшеліктері аса бір өзгеріске түсе қоймаған.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Оман – FindTour.ru [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tours.ru>. (10.02.2009). – Заглавие с экрана.
- 2) <https://4dancing.ru/blogs/090614/1772/>

3) Султанат Оман [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.turizm.ru>.(10.02.2009). – Заглавие с экрана.